

ЈЕДАН РЕЉЕФ ИЗ СТОБИА

Приликом ископавања једне простране рано-византиске палаче у Стобима године 1928, поред великога броја других скулптура, пронађен је у северноме перистилу и један интересантан рељеф у мрамору, на коме је представљена *Игра нимфа са Паном* (величине: 0,52 м / 0,62 м). Око једнога пољскога олтара, окруженога венцем од винова лишћа, играју три нимфе са Паном. Сасвим десно, иза последње нимфе, види се брадата глава са роговима некога речнога бога (по свој прилици Ахелооса), а испод ње сасвим доле глава бика.

Култ плодносних река, које наводњавају земљиште, врло је стар. Он је нарочито био раширен у Грчкој, у којој је било крајева безводних, без киша за читавих шест месеца преко године, са врло ретким кишама преко зиме и у којима је као дар богова сматран какав извор. Реке су због свога благотворног утицаја сматране као божанства; њима су подизани олтари и приношене су им жртве у крви. Представљали су их са главом снажнога човека брадатог, из чијих уста куљају млазеви воде, а на чијем се челу налазе два моћна рога. То је управо слика извора, или како Грци кажу »главе« реке. Рогови су симбол њене плодносне моћи.¹⁾ Као представник река у Грчкој сматран је Ахелоос, краљ свих река, и његовим именом обележаване су све реке²⁾ У Илијади се говори о жртвама, које су приношене појединим рекама у овновима, коњима и биволима.

¹⁾ P. Decharme, *Mythologie de la Grèce antique*, p. 345—350.

²⁾ Ibidem.

Нимфе су кћери небеских вода и оне станују у изворима река, у величанственим шумама и у зеленом бусењу цветних ливада. Њихова плоносна моћ огледа се већ у томе, што су оне одгојиле Хермеса и Дионисоса у њихову детињству. Нимфе вода мешају се са нимфама шума и планина, у вези су са боговима пастирима (Хермесом) и живе у друштву са Паном и сатирима, који учествују у њиховим играма.³⁾

Рељеф је, дакле, посвећен нимфама, Пану и некоме речноме богу. Данас је познат доста велики број таквих рељефа, а на многима од њих се налазе и натписи, који говоре о томе посвећењу.⁴⁾ Нарочито је интересантан један вотивни рељеф, који је пре неколико година доспео у Музеј у Њујорку, према натпису на њему »посвећен Хермесу, нимфама и величанственом Ахелоосу«, а који би требао да буде из почетка 4 века.⁵⁾

На нашем рељефу пада у очи представа главе од бика. У њој се обично гледа представљена животиња, која се подноси на жртву. Ну изгледа, да се присуство ове главе може пре објаснити елементима, позајмљеним из митологије народа Мале Азије, елементима, којих ће се и иначе пуно наћи у митологији старих Јелина. Млади бик се јавља као изданак бога извора Алијана, сина Валова. У епоси Селевкида Алијан се преобразио у Пана, који је исто тако бог извора.⁶⁾

Наш рељеф показује пуно знакова а р х а и с т и ч к е у м е т н о с т и: круте линије набора на драперијама, строге црте лица, укочено држање тела. Архаистичан стил није недостајао ни уметничким споменицима 4 века пре Хр., а на овај век би упућивао и облик оквира овога рељефа. Ну нарочито пада у очи, да је овај уметник имао осећање за дубину простора, па није фигуре представио у једној равни, као што је то, на пр., случај код споменутога рељефа из Њујорка, већ фигура Пана пресеца пољски олтар, а овај опет фигуру средње нимфе, те се на тај начин наглашује дубина простора. Ово наглашавање дубине простора почиње у јелинској уметности са вајаром Лисипом и развија се у т. з. јелинистичкој епоси. Несумњиво би и овај рељеф из Стобиа припадао тој епоси.

Он се данас налази у Музеју кнеза Павла у Београду.

ZUSAMMENFASSUNG

(*Ein Relief aus Stobi.*)

Gefunden im sogen. Parthenios-Palaste, mit der Darstellung des Reigens der Nymphen mit Pan. Es ist ein Denkmal mit archaistischen Zügen, die sich im steifflinigen Faltenwurf, in den strengen Gesichtszügen, im Rhythmus des Reigens, in der starren Haltung des Körpers offenbaren. Die Umrahmung weist auf das IV. Jahrhundert hin, es ist aber wahrscheinlicher, daß das Relief wegen des entwickelten Gefühls für die Tiefe hellenistisch ist.

БЕОГРАД

ВЛАДИМИР Р. ПЕТКОВИЋ

³⁾ Ibidem, p. 351—355.

⁴⁾ Bull. de corr. hell. IV, p. 478.

⁵⁾ Bull. of the Metropol. Museum of Art.

⁶⁾ R. Dussaud, Cultes cananéens aux sources du Jourdain, (Syria, 1906, p. 292—295).